

Hydrometeorological Center of the Black and Azov Seas and in the Ukrainian Hydrometeorological Center of the State Service of Ukraine for Emergencies [4].

Thus, we can conclude that the basis for a modern national innovation system is the use of world experience based on local scientific schools and traditions, increased funding, favorable economic and institutional environment. This will improve the competitiveness of the Ukrainian economy and increase the participation of innovative companies in the global high technology market.

References:

1. Mindeli L.E., Pipia L.K. Conceptual aspects of knowledge economy formation. – URL: <http://www.issras.ru/publication/docs/pipiya/P&M-PP-03-2007-10.pdf>
2. Gabitov A.F. The essence of the innovation process and the main stages of its research in the economic literature. – URL: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=1351>
3. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. The official website of the Council of Rectors of the Higher Education Institutions of the Odessa region. – URL: <http://rectors.odessa.ua/>

2.10. Risks management mechanisms of economic security innovative component of the enterprise

2.10. Механізм управління ризиками інноваційної складової економічної безпеки підприємства

Розвиток економіки України вимагає значних досліджень щодо оцінки впливу інновацій на ефективність діяльності підприємства в процесі формування його економічної безпеки. Нестабільна політична і соціально-економічна ситуація в країні, сировинна орієнтація експорту, спад виробництва та реалізації продукції, низька інноваційна активність – все це є джерелом небезпеки для кожного суб'єкта господарювання та сприяє появі загроз його безпеки. Така складна ситуація вказує на необхідність формування комплексної системи забезпечення економічної безпеки, що неможливо досягти без підвищення конкурентоспроможності підприємства на засадах інноваційності. Тому забезпечення інноваційної складової економічної безпеки – важлива умова підвищення конкурентоздатності вітчизняних підприємств.

Незважаючи на велику кількість досліджень та публікацій, питання впливу інновацій на економічну безпеку діяльності підприємства як складової його ефективного розвитку недостатньо досліджена та висвітлена у наукових працях, тому є перспективним й актуальним напрямом у процесі розвитку сучасних досліджень.

Ґрунтовне вивчення широкої практики господарювання суб'єктів різних сфер та галузей економіки дозволяє зробити висновок про неоднозначний вплив

ризиків на фінансові результати господарювання та про існування множинного зв'язку між ризиками та економічною безпекою підприємства.

Переважає більшість авторів пропонують власні визначення поняття ризику, які суттєво не відповідають змістові цього явища, хоча і доповнюють один одного. Інші акцентують свою увагу тільки на негативних наслідках ризику: імовірності втрат, небезпеці виникнення збитків, настанні несприятливих подій.

Аналіз економічної літератури дозволив виокремити різні підходи до визначення поняття «ризик», а саме: ризик як небезпека чи загроза (можливість настання подій із негативними наслідками), ризик як можливість (як можливість або загрозу відхилення результатів конкретних рішень або дій від очікуваних), ризик як невизначеність (міра невідповідності між різними результатами рішень, які оцінюються через їх корисність, шкідливість, а також ефективність за критеріями відповідності обраним орієнтирам).

Отже, сутність ризику визначається через: можливість відхилення від передбаченої мети, заради якої реалізується обрана альтернатива; ймовірність досягнення бажаного результату; відсутність упевненості в досягненні поставленої мети; можливість настання негативних наслідків при реалізації тих чи інших дій в умовах невизначеності для суб'єкта, що йде на ризик; матеріальні й інші втрати, пов'язані зі здійсненням обраної в умовах невизначеності альтернативи; чекання небезпеки, невдачі в результаті реалізації обраної альтернативи.

Реалізація інновацій завжди пов'язана з ризиком – можливістю виникнення в процесі реалізації проекту несприятливих ситуацій та їх наслідків. Основою розуміння сутності процесу управління ризиками інноваційної складової економічної безпеки підприємства виступає розкриття сутності «інноваційна безпека», як економічної категорії.

Ільякова І. Є., Савіна Т. Н. [1, с. 163] розуміють під поняттям «інноваційна безпека» результат цілеспрямованої діяльності із формування інноваційного потенціалу і успішної його реалізації, який характеризують: конкурентоспроможний потенціал економічної діяльності, що забезпечує здатність господарюючого суб'єкта до стійкого інноваційного розвитку; висока ступінь конкурентоспроможності виробленої продукції на внутрішніх і зовнішніх ринках; досягнення високого технологічного рівня виробництва; оптимальне використання всіх видів ресурсів, в тому числі інтелектуальних, виробничих, кадрових, інвестиційних.

Науменко Є. Ю. [2, с. 468] трактує інноваційну безпеку як, процес формування необхідних і достатніх умов для збільшення можливостей створення та використання інновацій: продуктових, технологічних, економічних

організаційних і соціальних, з метою розробки та впровадження конкурентоспроможності продукції й технологій на рівні світових стандартів.

Гавриш О. А. [3] розуміє під «інноваційною безпекою» ☒ такий рівень розвитку інноваційних потужностей та потенціалу підприємства, що дозволяє досягти стану захищеності від внутрішніх та зовнішніх економічних загроз в умовах нестабільності національної економіки.

Діденко Є. О. [4] визначати інноваційну безпеку як стан суб'єкта господарювання, обумовлений впливом внутрішніх та зовнішніх факторів, що забезпечує стабільний розвиток підприємства за рахунок цілеспрямованої діяльності щодо впровадження прогресивних змін у всіх сферах функціонування підприємства на основі мінімізації ризиків та втрат від проявів загроз з метою отримання довгострокових конкурентних позицій на ринку та створення високого інноваційного потенціалу розвитку.

На думку Краснощоквої Ю. В., в забезпеченні інноваційної складової економічної безпеки головною умовою є дотримання та втілення інтересів підприємства, а інноваційна безпека безпосередньо спрямована на формування необхідних і достатніх умов для збільшення можливостей створення та використання інновацій: продуктових, технологічних, економічних, організаційних і соціальних, з метою розроблення та впровадження конкурентоспроможності продукції й технологій на рівні світових стандартів [5, с. 177].

Аналіз та узагальнення існуючих поглядів дозволяє визначати інноваційну безпеку як стан захищеності діяльності підприємства, який досягається шляхом своєчасного виявлення, запобігання, нейтралізації реальних і потенційних ризиків, що характеризується стабільним функціонуванням та сталим розвитком підприємства в процесі впровадження прогресивних змін та використання інновацій.

Основою інноваційного процесу та особливостей його впливу на економічну безпеку є створення та освоєння нових технологій, що створюються на основі фундаментальних досліджень. Тому підприємство повинно розробити модель інноваційного процесу, яка на нашу думку повинна включати: фундаментальні дослідження; прикладні дослідження; розробку та проектування; освоєння; промислове виробництво; маркетинг; збут в результаті реалізації яких досягається інноваційна безпека, що є складовою економічної безпеки підприємства в цілому.

Інноваційна безпека за своєю структурою має основні групи ризиків які можна класифікувати наступним чином:

☒ технологічні ризики – ризики, що пов'язані із ймовірністю отримання кінцевих наукових результатів, своєчасністю, безпекою та перспективністю проведених робіт;

▣ ринкові ризики – ризики, що пов’язані з готовністю ринкового середовища на який вийде підприємство з інноваційною розробкою до прийняття цієї інновації, наявність прихованого попиту чи очікування ринку, розробок конкурентів;

▣ проектні ризики – ризики, що пов’язані безпосередньо з плануванням, розробкою та запровадженням інноваційного проекту, його вартістю, терміном, якістю виконання та цінністю отриманого результату;

▣ виробничі ризики ▣ ризики, пов’язані з виробництвом інноваційної продукції (товарів);

▣ маркетингові ризики – ризики, що пов’язані з неправильною оцінкою споживчих переваг інноваційної продукції, невдалим позиціонування інноваційного товару;

▣ фінансові ризики – ризики, що пов’язані з недооцінкою інноваційного проекту, витрат, рівня інфляції;

▣ ризики кадрового забезпечення, що пов’язані з недостатньою кваліфікацією персоналу в процесі розробки та реалізації інноваційної продукції, плинності кадрів;

▣ правові ризики, що пов’язані з порушення прав інтелектуальної власності, проблеми ліцензування і сертифікації нового виду продукції.

Прямий вплив на економічну безпеку підприємства здійснює інноваційна безпека, яка полягає у виключенні будь-якого ризику, що пов’язаний з життям та здоров’ям споживачів, пошкодженням їхнього майна та завдання шкоди навколишньому середовищу під час виробництва, використання, зберігання чи перевезення інновації. Щоб нейтралізувати чи зменшити рівень загроз інноваційної безпеки, необхідно спочатку виявити та оцінити їх [6, с. 243].

Відповідно, стратегічною метою у даному контексті виступає побудова дієвого механізму управління ризиками інноваційної складової економічної безпеки підприємства, що за рахунок кваліфікованого менеджменту мінімізує рівень втрат в діяльності підприємства. Отже, механізм управління ризиками інноваційної складової економічної безпеки підприємства є одним із ключових підсистем загальної системи управління підприємством, що включає сукупність економічних методів, принципів, завдань, важелів, та забезпечення груп інструментів впливу на стан та розвиток суб’єкта господарювання Тому для поліпшення ефективності діяльності підприємств необхідною є розробка відповідного механізму управління ризиками інноваційної складової економічної безпеки підприємства, дія якого повинна бути спрямована на розробку та впровадження заходів щодо мінімізації можливості прийняття помилкових рішень і зменшення їх негативних наслідків для підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Механізм управління ризиками інноваційної складової економічної безпеки підприємства

Механізм управління ризиками інноваційної складової економічної безпеки підприємства повинен включати в себе визначення об'єктів управління; суб'єктів, які б здійснювали конкретні дії; а також завдань, які переслідують дані суб'єкти. Інструментарій управління ризиками інноваційної безпеки являє собою сукупність засобів, методів, важелів, способів здійснення управлінського впливу. Залежно від належності чинників ризику до керованих та некерованих, розробляється певний набір заходів для нейтралізації загроз та обираються методи, спрямовані на реалізацію цих заходів.

Аналіз елементарного ризику інноваційного проекту базується на оцінці ризиків, що притаманні його грошовим потокам. Тобто ймовірності відхилення отриманого грошового надходження від запланованого його значення в проспекті проекту. Розмір можливих фінансових втрат обумовлюється видом інновації, обсягом залученого інвестиційного капіталу, рівнем ризику, передбаченого даним проектом, а також діапазоном відхилень фактично отриманого доходу від очікуваного значення [6, с. 244].

Обов'язковим елементом механізму управління ризиками інноваційної складової економічної безпеки підприємства є розробка заходів управління ризиками та їх реалізація, тобто визначення, впровадження та реалізації дій щодо зниження впливу ризиків на інноваційну безпеку підприємства. Для їх втілення керівникам необхідно мати набір важелів на основі яких приймати найбільш доцільні рішення.

Успіх реалізації розроблених заходів підприємства певною мірою залежить від діючої системи контролю. Як частина управлінського контролю, контроль ризиків є процесом вимірювання та оцінки ступеня наближення підприємства до поставленого завдання, за умов впливу ризиків. Контроль здійснюється протягом періоду дії певних ризиків на діяльність підприємства, і за змістом передбачає аналіз та оцінку виконання управлінських заходів з точки зору відповідності плану управління і ступеня досягнення поставлених завдань. Тому для забезпечення інноваційної складової економічної безпеки підприємства необхідно проводити моніторинг, який включає в себе аналіз та оцінку рівня ризиків на підприємстві. Визначення допустимих меж відхилень впливу ризиків від планового рівня, тобто оптимального рівня інноваційної складової економічної безпеки підприємства з врахуванням рівня впливу ризиків, що належить до компетенції вишого рівня керівництва підприємства. У результаті порівняння запланованого рівня ризику із фактичними результатами визначається ефективність впроваджених дій, яка може бути як позитивною, так і негативною, визначається ступінь досягнення цілей та відповідність заходів впливу на ризики при досягненні певного рівня економічної безпеки. За результатами аналізу здійснюється оцінка діючих засобів впливу на ризики та виявляються їх проблемні місця. Повністю уникнути ризиків інноваційної діяльності неможливо, проте їх можна мінімізувати. Одним із традиційних варіантів мінімізації інноваційного ризику є диверсифікація інноваційної діяльності, що полягає в розподілі ресурсів і зусиль дослідників для виконання різних, безпосередньо не пов'язаних один з одним інноваційних проєктів. Якщо один із проєктів виявиться збитковим, то інші, успішні, можуть покрити втрати, що виникнуть [7, с. 241].

За умов відхилення фактичних результатів від запланованих управлінські дії спрямовуються на коригування процесу досягнення цілей. Найважливішими управлінськими функціями та процедурами на даному етапі є організація системи контролю за станом виконання розробленої програми перетворень, яка має, по-перше, забезпечувати відстеження та створювати профілактичні заходи щодо безумовної її реалізації, і, по-друге, давати оцінку результатів функціонування сценарію управління інноваційною складовою економічної безпеки підприємства із урахуванням впливу ризиків. З метою вирішення видленої проблеми, варто сприяти розширенню підприємницької діяльності

щодо надання послуг у сфері розвитку інноваційних технологій у діяльності підприємства. Необхідно здійснювати конкретні заходи, спрямовані на підтримку венчурних фірм та малих підприємств інноваційної спрямованості, вироблення політики приватизації установ науково-технологічної сфери, розвиток та поглиблення міжнародного співробітництва у трансфері технологій. У разі відсутності відхилень або наявності їх у встановлених межах, коригування процесу реалізації заходів управління ризиками інноваційної складової економічної безпеки підприємства не є необхідним.

Інноваційна складова економічної безпеки підприємства – це система заходів безпеки підприємства, покликана: забезпечувати широке використання інноваційних нововведень як при збуті та виробництві, так і на інших стадіях; створювати інноваційно-сприятливий клімат як у процесі виробництва, так і у захисті підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Таким чином можна стверджувати, що найважливішою метою діяльності підприємства є створення інноваційної безпеки підприємства, яка є складовою його інноваційного розвитку та через формування механізму і особливостей впливу інновацій складає ефективну систему економічної безпеки діяльності підприємства.

Література:

1. Илякова И. Е. Влияние научно-технического потенциала на обеспечение инновационной безопасности предприятия / И. Е. Илякова, Т. Н. Савина // Экономический анализ : теория и практика. – 2016. – №7. – С. 162-174.
2. Науменко С. Ю. Структура економічної безпеки підприємства в умовах кризи / С. Ю. Науменко // Молодий вчений. – №6. – 2017. – С. 466-471.
3. Гавриш О. А. Інноваційний розвиток як необхідна складова економічної безпеки сучасних підприємств [Електронний ресурс] / О. А. Гавриш, Г. М. Черняк // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – Режим доступу: <http://economy.kpi.ua/uk/node/790>.
4. Діденко С. О. Особливості формування інноваційної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / С. О. Діденко, Ю. С. Моторна // Ефективна економіка. – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2018/46.pdf
5. Краснощокова Ю.В. Інноваційна безпека підприємства як запорука конкурентоспроможності в умовах інтеграції [Електронний ресурс] / Ю. В. Краснощокова // Управління розвитком. – 2011. – № 4 (101) – С. 177-178.
6. Волинець І. Г. Ризики інноваційної діяльності: суть, види та етапи управління / І. Г. Волинець // Економіка і суспільство. – 2016. – № 2. – С. 241-245.
7. Пастухова В. В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність : [монографія] / В. В. Пастухова. – К. : Київський національний торговельно-економічний університет, 2002. – 302 с.